

A Debrecen igazi arcát bemutató, a cívis városnak különösen szép emléket állító könyv a *Debreceni Akadémiai Bizottság* és a *Debreceni Egyetem Universitas Alapítvány* támogatásával jelent meg. A fölöttébb igényes, külső megjele-

nésével is szimbolikus tartalmat sugalló – Debrecen kék-sárga színeibe öltöztetett – kötet kiadása és nyomdai kivitelezése a *Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft.* remekművű munkáját dicséri.

Baranyi Béla

**Komarek Levente:
A Dél-Alföld agrárszerkezetének sajátosságai.**

Szeged, Csongrád Megyei Agrár Információs Szolgáltató és Oktatásszervező Kht., 2008. 143 lap

A rendszerváltást, majd az *Európai Unióba* való belépést követően hazánkban is felértékelődött a régiók szerepe. Hiszen a pénzügyi támogatások a történelmileg kialakult vagy a második világháború után létrejött gazdasági kapcsolatok formálta nagyobb gazdasági tájegységek számára nyújtanak előnyt. Egyúttal arra is ügyelve, hogy a regionális fejlesztések a politikai határokon is átnyúljanak, elősegítvén az egyes tagállamok eltérő gazdasági fejlettségéből adódóan – a lehetőségekhez képest – a különbségek mind kisebb mértékre való csökkentését. Sajátos helyzet érvényesül a *Kárpát-medencében*, amelynek gazdasági egysége 1920-ban megszűnt és ezt követően az utódállamok kevés hajlandóságot mutattak a gazdasági együttműködésre. A két világháború között a gazdasági önállóságra való törekvés határozta meg a gazdaságpolitikát, ami korábban az *Osztrák-Magyar monarchia* keretei között a történelmileg kialakult munkamegosztás szerint érvényesült. 1945 után a nemzeti bezárkózásnak kevés szerep jutott, hiszen a környező országok egyazon katonai szövetség keretén belül azonos politikai, gazdasági rendszer hordozói voltak, noha eltérő gazdasági színvonallal rendelkeztek és a fejlődést illetően sem mindig azonos úton jártak. Különösen szembetűnő volt az el-

térés a mezőgazdasági termelésben, annak „ideológiai” megítélésében. Az 1961 utáni évtizedek hazai mezőgazdaságának fejlődése, a „*magyar modell*” megszületésének köszönhetően, a világ élvonalába került. Noha ez az 1980- as évtized közepén megtorpant, de még így is óriási helyzeti előnyt kínált a rendszerváltó évek gazdaságpolitikájának, ami azonban az évek múltával egyre inkább elapadt, hiszen pártpolitikai érdekek és ideológiai viták keresztüztüzébe került. A „már nem és még nem” állapot következtében a termelés drasztikusan visszaesett, ami különösen érzékenyen érintette a Dél-Alföld (Bács-Kiskun, Csongrád, Békés megye) mezőgazdaságát.

A szerző e térség mezőgazdaságát veszi szemügyre, középpontba állítva a rendszerváltást követő közel két évtizedet. A Dél- Alföld mezőgazdasága – a termelés történelmi hagyományai miatt – sajátos pályát futott be 1945-1989 között, eltérve az ország más nagytájtól. Mezőgazdasági kultúrájának jellemzői közé tartozott, hogy magas a mezőgazdaságilag hasznosított terület aránya, ami a kiváló földminőségnek köszönhető. A *búza* és a *kukorica* mellett kiemelt szerep jutott az *ipari növények* termesztésének, valamint a Duna-Tisza köze *szőlő- gyümölcs- zöldségtermesztésének*. Ne feledjük, hogy

a kertés tanyák népessége a futóhomokon belterjes mezőgazdasági kultúrát teremtett a XIX. század második felétől. A csonthéjas gyümölcsök termesztése, az alföldi borvidék kiteljesedése, a kerti növények termesztése: paprika, hagymafélék, paradicsom, káposzta. Ugyanakkor az alacsony állatsűrűség a háttérben a szűkös takarmányozási lehetőség húzó-dott meg. De alacsony volt az erdőszűltség aránya is, elmaradva az országos átlagtól. A hazai nagyüzemi gazdálkodás megteremtése és megerősödése, az 1960-as évek második felétől meginduló fejlődés különösen szembetűnő volt a Dél-Alföldön. A korábbi évtizedekhez képest elsősorban az *állattenyésztés* fejlődése volt kimagasló, kiváltképp a minőségi javulás a szembetűnő. Mint kukoricatermő területnek, a *sertés-* és *baromfitartás* terén volt nagy az előrelépése. A *szántó-földi növénytermesztésben* a búza, a napraforgó, a lucerna és a silókukorica vált meghatározó növénné a 20. század második felében.

A *rendszerváltást* követően jelentős változások következtek be a Dél-Alföld mezőgazdaságában is. A nagyüzemek elvesztették vezető szerepüket. A térség keleti részén időben eltolódott és kisebb mértékű volt a termőföld visszaigénylése, a termelőszövetkezetek fölbomlása. Ez utóbbi esetén élenjártak a Duna-Tisza közének nagygazdaságai. A szövetkezetek átalakulását az állami gazdaságok követték, aminek eredményeként közel 2.500 társas vállalkozás és mintegy 10 ezer egyéni gazdálkodó kezébe került a térség mezőgazdasági termelése. A szerző részletesen vázolja a *tulajdon-és birtokviszonyok* változását 1989-től napjainkig. A *művelési ágak* terén bekövetkező változások között megemlítenő: a térség *erdősültségi foka* növekedett, vagyis jelentős területen szűnt meg a gazdálkodás. Csökkent a *szőlőültetvények* területe is,

noha ez összhangban van az Európai Unió elvárásokkal, de sokkal gyorsabban zajlik le az országos átlaghoz viszonyítva. (A recenzor is hasonlókat tapasztal pl. Csongrádon.) Sajnálatos módon a *gyümölcsösök* területe sem a korábbi évtizedek tájtermesztésének megfelelően alakul. S ami kedvezőtlen jelenség, a szántóterület nagyarányú visszaszorulása.

A szerző részletesen elemzi a *vetésterület* megoszlásában bekövetkező változásokat, így az egyes növényfélék részesedését a szántóföldi növénytermesztésből. A búza vetésterülete lényegesen nem változott, a kukorica is tartja korábbi szerepét. A cukorrépa termesztés terén kedvezőtlen volt, hogy a mezőhegyesi és a sarkadi, sőt a kabai cukorgyár is bezárta kapuit, ami hátrányosan érintette a gazdaságokat. A napraforgó vetésterülete viszont növekedett. A térség termesztett növényei között egyre nagyobb szerepet tölt be a rozs.

A *szőlőművelés* terén a térség az ország szőlőmennyiségének egyharmadát adja, amelyből Bács-Kiskun megye részesedése közel 93 %. Az egykor virágzó *gyümölcstermesztés* visszaesett, pedig a kajszibarack, az őszibarack és az almafélék a nagytáj fontos termelvényei közé tartoztak. Megjegyzendő, hogy a gyümölcstermesztés mennyiségi csökkenése már elkezdődött az 1980-as évek közepén. Véleményünk szerint nagy hiba volt, hogy a rendszerváltás kizárólag a föld birtoklása körül forgott és kevés figyelmet fordítottunk a tájtermesztés hagyományainak felélesztésére. Értékes éveket pazaroltunk el a pártok-köntösebe öltöztetett birtokvitákkal. Nem szüntettük meg és nem javítottuk ki a régi hibákat, hanem újra az alapoknál próbálkoztunk valamit felépíteni, ami a mai napig nem sikerült. Belépett az ország az Európai Unióba, ami készületlenül ért bennünket a mezőgazdaság terén is. A hagyomá-

nyok akkor is hagyományok, ha kezdetben esetleg nem is szerettük őket. Nem beszélve a korábbi – 1945 előtti – gyökerekről, amelyekhez politikamentesen a szakmának kellett volna ragaszkodnia.

Komarek Levente a megújuló energiaforrások terén komoly szerepet szán a *bioenergiának*: biodizel, bioetenol, biogáz, szilárd biomassa. Noha mostanában egyre inkább az a vélemény, hogy legalább annyi, ha nem több a kárunk, mint a hasznuk. A termőterületet olyan gabonafélék termesztésére használják, amelyek nem alkalmasak étkezésre, ugyanakkor az élelmiszerárak emelkedését okozzák. Egyre inkább kiviláglik, hogy akkor van értelmük a bio-üzemanyagoknak, ha nem szántóföldet vagy széndioxid megkötő természetes területeket veszünk igénybe előállításukhoz, hanem pl. mezőgazdasági hulladékot stb. Nem beszélve a széndioxid ellenében megnövekvő egyéb rákkeltő vegyületek megjelenéséről, az új üzemanyag használatáról. Véleményünk szerint megfontolandó a szerző azon megállapítása, hogy a „mai magyar mezőgazdasági termelésben az energianövények termesztése alternatív megoldást jelent az élelmiszer-növények termesztése mellett.” A recenzor a szántóföldünk hasznosításában nagyobb szerepet szánna a hazai tájtermesztés felújításának, annál is inkább, mivel a *globális felmelegedés* miatt a Kárpát-medence átvehetné bizonyos növények termesztésével a mediterrán országok szerepét, ahol a „kiszáradás” fenyeget. Magyarországon viszont még mindig jóval kedvezőbb a vízgazdálkodás helyzete. Az hasznos, ha a művelés alól kivett területeken fásítunk, a halastavak bővülése- véleményünk szerint – kevésbé örvendetes jelenségnek

tekinthető. A *tájtermesztés* felújítása mellett, amint a szerző helyesen állapítja meg, törekednünk kell a *növénytermesztés sokszínűségének*, a *fajták sokaságának* megőrzésére. A fejlődés iránya azonban nem errefelé mutat. Továbbá az is problémát jelent, hogy a térségben a hagyományos – *sertés* és *baromfi* – állattartás nagyobb arányban esett vissza, mint az ország más vidékein.

A szerző külön csokorba szedi a *legfőbb problémákat*, amelyek a nagytáj agrárkultúrájában jelen vannak: elaprózódott földtulajdon, ami gátja a jövedelmező gazdálkodásnak. Nem igazodik a termelés szerkezet a bel-és külpiachoz (Mindenki csak búzát és kukoricát akar termeszteni!), a zöldség és gyümölcs termesztés terén – már utaltunk rá – van keresni való az Európai Unióban, vissza kell szereznünk – az ideológiai okokból elhagyott – a keleti piacokat (Oroszország stb.) Fontos lépés lenne a Dél-Alföldön az állatállomány nagyságának a növelése. Egykoron a török hódoltság területén és főleg a Duna-Tisza között terjedt el az Újvilág egyetlen, Európában meghonosodott baromfiféléje, a *pulyka*. Talán erre is jóval nagyobb figyelmet lehetne fordítani!

A kötet *érdemei* közé tartozik, hogy átfogó képet fest a nagytáj mezőgazdasági termeléséről, a múltból tekintve a jövőre nézve. Hasznos táblázatok egészítik ki a mondanivalót. A szerző otthonosan mozog az agrárgazdaságban. Talán jobban kerülni kellett volna „a *szakmai zsargont*” és nagyobb figyelmet lehetett volna fordítani a *központozásra*, ami zavarólag hat az olvasóra.

Surányi Béla